

Szalisznyó Lilla

A magyar irodalom férfiasan kezdi fejét emelni

*A Magyar Tudós Társaság jutalmainak szerepe az irodalom elismertetésében (1831–1847)**

„A 19. század első felének magyar irodalmára általánosan jellemző modernizációs törekvések egyik fő területe a művelődés intézményrendszerének kiépítése volt (akadémiai, játékszíni mozgalom), a másik az irodalom műfajszerkezetének átalakítása. Ez elsősorban új műfajok meghonosítását, a műfaji sokszínűség, gazdagság megteremtésére való igyekezetet jelentette”.¹ E célkitűzések együttes megvalósításában lehetett bízni 1831-ben, amikor az 1825-ben alapított, de tényleges működését az igazgatótanács első ülésével csak 1830. november 17-én megkezdő² Magyar Tudós Társaság közzétette az irodalom pallérozására irányuló programját. *A' Magyar Tudós Társaság alaprajza és rendszabásai* című kiadvány tizenkét pontban foglalja össze az intézmény feladatköreit. Irodalom pártoló tevékenységére a következők vonatkoznak: lépjen fel a nemzeti játékszín támogatójaként dráma-bírálatok révén; segítse a nemzeti irodalom fellendülését pénzüsszegekkel honorált pályázatok útján; adja ki tulajdon költségén a kézirat formájában beérkezett, legjobbnak ítélt pályaműveket; jutalmazza meg a nyomtatásban már korábban megjelent, a bírálóbizottság által kimagaslónak ítélt szépirodalmi alkotásokat; illetve támogassa az idegen nyelvű „régí és új remek írásk” fordíttatását.³

A Magyar Tudós Társaság 1831 és 1900 közötti jutalmazási rendszerének tudományos igényű alapkutatását Fekete Gézáné kezdte el.⁴ Kétkötetes adat- és forrásfeltáró munkája szisztematikus alapossággal tekinti át az intézmény irodalom- és tudománypártoló mechanizmusát: megtudjuk, hogy melyik jutalmat mikor, ki és milyen összetételű bizottságtól kapta. A szerzői bevezető szerint az összeállítás „alapjául szolgálhat a téma tudománytörténeti feldolgozásának”.⁵ Az irodalomtörténészek részéről nem talált követőkre a kezdeményezés; az Akadémia általános történetének monografikus igényű feldolgozása és a szépirodalmi pályázatokkal behatóbban foglalkozó egyetlen tanulmány még e kutatási eredmények publikálása

* A tanulmány az NKFI K 108670. számú, „Művészetek és tudomány a nemzetépítés szolgálatában a 19. századi Magyarországon” című kutatási projekt keretében készült. Köszönöm Zentai Máriának, hogy észrevételeivel, tanácsaival segítette a tanulmány végső változatának elkészítését.

1 Zentai 1999: 193.

2 Bényei 1998a: 66.

3 *A' Magyar Tudós Társaság alaprajza és rendszabásai* 1831: 19.

4 Feketéné 1988, 2000.

5 Feketéné 1988: 7.

előtt megjelent. *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825–1975* című gyűjteményes kötet nem szentel külön fejezetet a jutalomtételeknek;⁶ Kálmán C. György tanulmánya pedig az 1857 és 1867 közötti időszak kapcsán elsősorban azzal foglalkozik, hogy a szabadságharc után újjászerveződő intézmény milyen arculatot igyekezett magának kialakítani, a szépirodalmi pályázatok újbóli meghirdetésével miként próbálta elhíttetni a nyilvánossággal, hogy ugyanúgy nemzeti intézetként fog működni, mint 1848 előtt. Az egykorú reflexiókra és egy-egy nyertes mű kontextusaira figyelt, a kiválasztott évek pályázati anyagának átfogóbb értelmezése nem állt szándékában.⁷ A jutalmak szintézis jellegű feldolgozására irányuló kutatás-módszertani fogódzókat az 1836-ban induló és szépirodalmi pályázatokat rendszeresen kiíró Kisfaludy Társaság történetével foglalkozó szakirodalomban sem találunk; Kéky Lajos legteljesebbnek számító összefoglalásai inkább leíró, mintsem értelmező, értékelő jellegűek.⁸

Az elemzések eddigi hiánya miatt a jelen tanulmány nem lehet más, mint kísérlet; annak első kísérlete, hogy milyen módszertani és értelmezési keretek között lehet a szépirodalmi jutalomtételek eredményeit narratívába rendezni és kontextualizálni.

1831 és 1847 között a szépirodalmi alkotásoknak kétféle jutalomdíj járt: az akadémiai nagyjutalom és a drámai jutalom. Az előbbit az 1830 után nyomtatásban megjelent művek kaphatták meg, az utóbbit pedig a kiírt pályatételre egy meghatározott időn belül beküldött, még kéziratban lévő munkák. 1848-ban az Akadémia működése akadozni kezdett, majd a szabadságharcot követően a jutalmazás rendszere hosszabb időre megszakadt: 1847 után legközelebb 1857-ben osztottak jutalmakat. A Fekete Gézáné-féle gyűjtés csak az első díjat nyert művek felsorolására szorítkozik, ezért ahhoz, hogy kiderüljön, az intézmény az irodalom pártolás terén mennyire tudott a várakozásoknak megfelelni, bővítenünk kell a feltárt adatok sorát.

A Magyar Tudós Társaság létrejöttékor még zajlott az irodalmi élet átalakulásának folyamata, a modern diszciplinárizálódás; az irodalom szakmai intézményeinek létrehozásával éppúgy törekedett a diszciplínák rendszerébe való betagozódásra,⁹ mint saját szerepének társadalmi elismertetésére. Mint Szajbély Mihály a luhmanni rendszerelméletből kiindulva megfogalmazza: ebben az időszakban játszódott le az irodalom önálló alrendszerévé válása a szerepkörök szerint tagolt modern társadalomban.¹⁰ Ugyanakkor az Akadémia az eredeti művek pályatételek általi életre hívásával és az újonnan született, nyomtatásban már megjelent magyar nyelvű szépirodalmi alkotások jutalmazásával nemcsak az irodalom legitimitációját segítette elő tudatosan, hanem jogalapot biztosított az eredetiség művészi programjának is, hiszen mint az alapszabály kimondja:

⁶ Pach (szerk.) 1975.

⁷ Kálmán 1984: 440–456.

⁸ Kéky 1936a, 1936b.

⁹ T. Szabó 2008: 206.

¹⁰ Szajbély 2005: 44–55.

„[a'] magyar tudós társaságnak egyedül csak az van téve céljává, hogy munkálkodása által hazánkban a' tudományok és szép művészségek honni nyelven műveltesenek; 's viszont ezek által a' nyelv maga, csinosulást, fennséget és bővülést nyerjen: ekképen pedig a' nemzeti elme és lélekerő szép és hasznos tudományok által időről időre kifejtve, saját fényében és méltóságában örök időkig fennálljon”.¹¹

Az egykorú irodalmi gondolkodásban ez nem jelentett ugyan újdonságot (már az 1810-es években voltak előjelei),¹² abban viszont bízni lehetett, hogy a kedvezőbb lehetőségeknek hála intézményi képviselő által a gondolat képes lesz elevenebbé és hatékonyabbá válni. Vagyis e kétféle igyekezetet nézve minden nyilvános elismerés és szereplés fontos lehetett az irodalom számára. Éppen ezért nem elegendő azt tudni, hogy az egyes években milyen eredménnyel zárult a jutalmazás (kiosztották-e a jutalmat vagy sem), és melyik munkát ítélték elsőrendűnek. Jelentőséggel bírhat az is, hogy a két-három évente megjelenő *A' Magyar Tudós Társaság Évkönyveiben* nyilvánosságra hozták: az anyagi jutásban részesülő művön kívül mely szépirodalmi alkotás kapott egyéb elismerést, illetve egy-egy pályázatra milyen címmel és jelíggel hány pályamű érkezett be.¹³ Úgy sejtem, a szimbolikus javak számbavételével árnyaltabban lehet leírni és értelmezni az Akadémiának az irodalmi kultúrát érintő strukturális váltásban betöltött szerepét, mintha csak a kézzelfogható anyagi javadalmazást tekintenénk irányadónak.

A DRÁMAI JUTALOM

Az Akadémia igazgatósági nagygyűlése 1832. március 11-én határozott arról, hogy a magyar drámai irodalom és játékszín fellendítését drámai jutalom alapításával támogatja. Úgy döntöttek, hogy az egyik évben eredeti szomorú- vagy érzékenyjátékra, a másik évben vígjátékra írják ki a pályázatot.¹⁴ A pályakérdéseket illetően további megkötés nem volt, témamegjelöléssel a kiírók egyszer sem éltek. A megválaszolásra háromnegyed év állt rendelkezésre, a bírálók pedig három hónapot kaptak a vélemény elkészítésére. A műveket név nélkül, jelszóval ellátva kellett beküldeni. A szerző nevét egy, szintén a jelszóval ellátott boríték őrizte. A jutalmat először 1833-ban, utoljára 1844-ben osztották ki. A beérkezett műveket háromfokozatú minősítéssel illették: jutalomdíj, tiszteletdíj, dicséret. A drámai jutalom száz arany volt. Ezt csak az nyerhette meg, „kinek eredeti magyar

¹¹ *A' Magyar Tudós Társaság alaprajza és rendszabásai* 1831: 4.

¹² A legismertebb példa Kölcsey Ferenc Lasztócról Kazinczyhoz írott leveleiben az eredetiségre vonatkozó igény megfogalmazása. Vö. Kölcsey 2005: 566–569, 570–573, 579–581.

¹³ Ezek az adatok elszórta a *Magyar Academiai Értesítő* alapján is nyomon követhetők, ugyanakkor ez a kiadvány először csak 1840-ben jelent meg, tehát nem tájékoztat a kezdetektől a jutalomtételek eredményeiről. Éppen ezért végig az évkönyvek adatait tekintem mérvadónak, és hivatkozni is csak rájuk fogok.

¹⁴ *Évkönyv* 1833: 83–84.

mívét akárhonnán vett legyen bár a' tárgy, a' Társaság vagy igen figyelemre méltó egésznek, vagy épen remeknek vallhatja, 's így a' melly esztendőben ilyen nem adatnék bé, abban a' díj elmarad".¹⁵ A legjobb, illetve a tiszteletdíjat (ívenként aranyban fizették) elnyert műveket az Akadémia saját költségén kinyomtatták. Az eredményhirdetés során csak azokat a névrajtót borítékokat bontották fel, amely műveket nyomtatásra ajánlották, a többit ott helyben elégették.

A dráma a 19. században a magyar irodalom öröklött műfajszerkezetéből még szinte hiányzik. A magyar nyelvű színjátszás állandósulása és intézményszerűsége kedvez a műfaji hierarchiába való betagozódásának, ugyanakkor a neki szánt kettős szerep – multimediális alkotás és esztétikai minősége révén könyvformában a műfaj maradandónak bizonyuló darabja – nem mindig esett egybe. Az előadott művek többsége kézirat formában színházi használatban maradt, esetleges terjedésük másolás útján történt, a nyomtatott forma monomedialitásába való átkerülésük igen ritka volt. A Magyar Tudós Társaság a drámai jutalom alapításával igyekezett a műfajt a nyomtatott közeg felé fordítani, hiszen még a másodrendű alkotások kiadását is magára vállalta. Ezzel a döntéssel ráerősített arra az egyre inkább kiszélesedni látszó irodalmi hagyománytudatra, amely csak azokat a műveket tartotta a magyar (dráma)irodalom kanonikus darabjainak, amelyek nyomtatásban megjelentek.

Kölcsey Ferenc 1832-ben *A férfúi és asszonyi praktika* című kézirat drámáról írott bírálatában úgy vélte, ha az akadémikusok a drámabírálatok során szigorúan csak a magasirodalom érdekeit tartják szem előtt, és kiadásra kizárólag az esztétikai minőséggel bíró műveket javasolják, döntésükkel aligha segítik a magyar kultúra gyarapodását és a színházak széles körű közönségigényének kielégítését.

„Különbség van a két kérdés között: valamely műv a kritikai kívánatoknak megfelelő-e? és, valamely műv érdemes-e a M. T. Társaság költségén kinyomtatatni? Ha a Társaságnak egyedül klasszikusi lélekkel és kézzel írt munkákat kellene és lehetne elfogadni: félő, hogy évtizedeken keresztül is alig nyujthatna valamit a hazának, melynek literatúrája most még csak kezdetben, s nyelve most még csak forrásban van. [...] Néhány év előtt, Pesten, a szénégető piacon, bizonyos deszkaépületben, napvilágnál láttam vígjátékokat, mik bizonyos osztályú népet hahotákra ragadtak. Azon vígjátékok, mint e kézalatti, művészség nélkül, pillanatnyi gonddal, trágársággal tömve, a legalsóbb lépcsőjű emberek módja és nyelve szerént készültek. S mivel nevetőket, tehát gyönyörködőket, mégis találtak: bizonyosan van olyan néposztály, mi e jelen vígjátékban is gyönyörködni *hangosan* fogna. De ezen néposztálynak a M. T. Társaság bizonyosan soha sem nyomtatott; azért szükséges lenne azt azon nyomtató műhelybe utasítani, honnan az ebben az esztendőben dátum alatt álló munkák világ elébe terjesztetni szoktak.”¹⁶

¹⁵ *Évkönyv* 1833: 84.

¹⁶ Kölcsey 1960: 734. (Kiemelés az eredetiben.)

Nyilvánvaló, hogy ez az elgondolás a társaság által előírt szabályzat értelmében nem volt átültethető a gyakorlatba, azt viszont semmi sem tiltotta, hogy a bírálók dicséretre javasoljanak olyan műveket, amelyek – annak ellenére, hogy könyvként nem jelennek meg – színpadra még kerülhetnek. Kölcsey egy 1834-ből fennmaradt bírálatában azt írja, hogy a jelen évi pályázatra beküldött tizenkét vígjáték közül jutalomra (és kiadásra) a megadott feltételeket betartva egyiket sem ajánlja, de akad közöttük olyan, ami némi átdolgozás után színpadra kerülhet:

„az 5 (Rózsavár) azon nemhez tartozik, mi a német színen *Schauspiel* címet hord. Az egész nem egyéb jambusokba szedett érdektelen dialógoknál handlung és karakterek nélkül, eposzi menetellel és kifejléssel. [...] Nyelve nincsen éppen gond nélkül; de mégsem hibátlan, nem is genialis. Nem hiszem, hogy nézőszinten legkisebb érdeket is gerjeszthetne: hanemha holmi néznivalókkal, ütközetekkel, katonai evolúciókkal, török lovagokkal, s több effélékkel kiékesítve a karzatra gyűlt nép szemeit látványokkal gyönyörködtető valamivé tétetnék; ami kevés hozzáadással megtörténhető lenne”.¹⁷

Kölcsey gondolatmenete már szinte előrevetíti az 1840-es évek egyik nagy hatású esztétikai vitáját, az úgynevezett színi hatás és költőiség vitát.¹⁸ A műfajnak a mediális meghatározottság szerinti kétosztatúságára, ha nem is ennyire expliciten, Vörösmarty Mihály is utalt a drámai pályatételre beérkezett művekről írott bírálataiban: „sem a literatura, sem a játékszín nem fognak benne nyerni”,¹⁹ „[m]ind olvasásra, mind színi előadásra haszonvehetetlen”.²⁰ Az, hogy a műfaj megszilárdítását és hatékonyságát megcélzó mediális váltás (az esztétikailag értékes drámák nyomtatásban is elérhetőek legyenek) hatással volt-e a jutalom- és tiszteletdíjat nyert művek színházi életére, bővült-e általuk a budai Várszínház vagy a Nemzeti Színház repertoárja, az 1. táblázatból derül ki.

Ha a beérkezett pályamunkák számát összehasonlítjuk a Kisfaludy Társaság pályázataira beérkező művek számával, az látszik, hogy a drámai jutalomtétel iránt viszonylag élénk érdeklődés mutatkozott. A Kisfaludy Társaság 1838-as balladapályázatára tizenegy, az 1839-ben kiírta huszonnyolc pályamű érkezett. 1842-ben a költői jutalomtételre szatírárt vártak, húsz pályázó volt; 1845-ben a vígeposzpályázatra öt, az 1847-ben kiírt népies költői beszélyre hirdetett pályatételre tizennégy pályaművet küldtek.²¹ Kevésbé tűnnek biztatónak a drámai pályatétellel kapcsolatos adatok, ha az eredmények alapján igyekszünk következtetéseket levonni. Tizenkét év alatt száznegyven pályamű érkezett, hetvenhét szomorújáték és hatvanhárom vígjáték. A száz arannyal járó drámai jutalmat hatszor, a tiszteletdíjat hétszer osztották ki. Nyomtatásban a száznegyven darab közül összesen tizenhárom jelenhetett meg. Dicséretet tizenhét kapott.

¹⁷ Kölcsey 1960: 737–738. (Kiemelés az eredetiben.)

¹⁸ Erről részletesen: Korompay 1998: 112–142.

¹⁹ Vörösmarty 1977: 196

²⁰ Vörösmarty 1977: 212.

²¹ Kéky 1936b: 40, 44, 56, 86, 92.

A jutalomdíjasok közül öt, a tiszteletdíjasok közül négy, a dicséretet kapók közül három került színpadra. A nyomtatásban megjelent tizenhárom mű közül kettő vált hosszabb távon repertoárdarabbá: Szigligeti Ede *Rózsa* című vígjátéka 1840 és 1848 között tizenöt, Nagy Ignác *Tisztújítása* 1843 és 1849 között negyven előadást élt meg. Ám igazi színpadi karriert egyedül csak ez utóbbi futott be: egyike volt a reformkorban a Nemzeti Színházban a legtöbbet játszott eredeti magyar nyelvű színdaraboknak.²² A többi, elismerésben részesült pályamű csekély előadásszáma azt mutatja, hogy színpadi életük nagyon rövidre sikeredett, nem vonzották a közönséget, nyereségkiesés miatt bukott darabnak számítottak. Mivel felújításukra később sem került sor, egyértelmű, hogy az egykorú színházvezetés álláspontjával az utódok is egyetértettek. Az összkép nyilván akkor lehetne teljes, ha azt is tudnánk, hogy a nyomtatott művekből hány példányt sikerült eladni, bár e hiányzó adat nélkül is látszik, hogy az érintett tizenkét évben az irodalmi elit értékrendje és a színházlátogatók igénye (a pest-budai színházak műsorpolitikája) alig volt összhangban. A Magyar Tudós Társaság csak nagyon mérsékelten tudott a színjátszás támogatója lenni, a jutalom- és tiszteletdíjas drámák esetleges színházi karrierjén nem lendített sem a nagy presztízsszerű elismerés, sem a kiadás.

Távlatosabb nézőpontból viszont más is látszik. Az elismerésben részesülő művek alacsony száma azt mutatja, hogy a Magyar Tudós Társaság monopolizált helyzetéből fakadóan (1836-ig, a Kisfaludy Társaság létrejöttéig rajta kívül nincs más olyan intézmény, amely irodalomszervező és irodalompártoló feladatokat látna el) a maga szigorú elvárásaival arra törekedett, hogy hivatalos keretek között döntsön arról, mi számít értékesnek, illetve irodalom alattinak, kijelölve ezzel a határt dilettantizmus és (a modern irodalmárhivatás értelmében vett) profizmus között. A beérkezett és az értékelhető művek számának viszonyából pontosan kiderül, hogy az 1830-as években és az 1840-es évek első felében mennyire nem volt még magától értetődő ennek a két kategóriának az elkülönülése. Az irodalom mint szakma ekkor kezdett még csak kibontakozni, közössége kis létszámú volt. Amikor a drámai pályatétel kezdetét vette, kevés olyan szerző akadt, akit kizárólag az irodalmi intézményrendszer tartott el. Vagyis még csak nagyon halványan körvonalazódott az, hogy az írói vénájukat próbálgatók közül ki is számít szépírónak, és ki nem (az iskolában eleve sokan tanultak poétikát, elsajátították a versírás szabályait). Igaz, azt csak a nyeretlen művek elolvasása után lehetne megmondani, hogy a pályázók íráskészsége, írásbeli kultúrája mennyire különbözött egymástól, de annyi azért a neves nyertes szerzők névsorából is látszik, hogy az akadémiakussá lett irodalmi elit résznyire se nyitotta kapuját a dilettánsok előtt.

²² Vö. *Műsorlexikon* 1944: 1–62.

1. táblázat

A drámai jutalom eredményei

A pályadíj odaítélésének éve	Beérkezett művek száma	Elismerést kapó pályaművek	A budai Várszínház-beli vagy Nemzeti Színház-beli előadások száma és időpontja
1833 szomorújáték	10 ²³	jutalom: Vörösmarty Mihály: <i>Vérnász</i> tiszteletdíj: Horváth Czirill: <i>Tirus</i> dicséret: Hoblik Márton: <i>Valkói amazon</i> ²⁴	budai Várszínház: 2 (1834. XII. 8.; 1836. VIII. 23.) ²⁵ budai Várszínház: 1 (1834. IX. 2.) ²⁶
1834 vígjáték	12 ²⁷	jutalom: – tiszteletdíj: Jakab István: <i>Falusi lakodalom</i> dicséret: Kovács Pál: <i>Éva asszony unokája</i> ²⁸	budai Várszínház: 1 (1835. III. 26.) ²⁹ Nemzeti Színház: 6 (1844. V. 19., 21.; 1845. VII. 20., 27. VIII. 31., X. 26.) ³⁰
1835 szomorújáték	19 ³¹	jutalom: – tiszteletdíj: – dicséret: ismeretlen szerző: <i>Indulatok vihara</i> Jakab István: <i>Izabella</i> Szigligeti Ede: <i>Díjkard</i> Garay János: <i>Csáb</i> ³²	Nemzeti Színház: 10 (1838. IX. 19., X. 3., XII. 15.; 1839. VIII. 6., XII. 12.; 1842. I. 29.; 1845. IV. 4.; 1848. VII. 5., VIII. 11.; 1857. IX. 26.) (átdolg., <i>Pókaiak</i> címmel) ³³

²³ *Évkönyv* 1835: 6.²⁴ *Évkönyv* 1835: 36.²⁵ Vörösmarty 1989: 1043.²⁶ Szinnyei 1896: 923.²⁷ *Évkönyv* 1835: 68.²⁸ *Évkönyv* 1835: 79–80.²⁹ Horváth 2013: 77.³⁰ *Műsorlexikon* 1944: 47.³¹ *Évkönyv* 1837: 10.³² *Évkönyv* 1837: 25, 49, 54.³³ *Műsorlexikon* 1944: 22.

A pályadíj odaítélésének éve	Beérkezett művek száma	Elismerést kapó pályaművek	A budai Várszínház-beli vagy Nemzeti Színház-beli előadások száma és időpontja
		jutalom: –	
1836 vígjáték	8 ³⁴	tiszteletdíj: – dicséret: Gaál József: <i>A király Ludason</i> ³⁵	Nemzeti Színház: 3 (1837. IX. 2.; 1839. IX. 15.; 1842. V. 16.) (<i>Mátyás király Ludason</i> címmel.) ³⁶
		jutalom: –	
1837 szomorújáték	13 ³⁷	tiszteletdíj: Tóth Lőrinc: <i>Atyátlan</i> dicséret: Garay János: <i>Az utolsó magyar Khán</i> Kovács Pál: <i>A' művész álma</i> Lányi Károly: <i>Párviadal</i> ismeretlen szerző: <i>A' Perényiek</i> ³⁸	Nemzeti Színház: 1 (1845. IX. 6.) ³⁹
		jutalom: –	
1838 vígjáték	18 ⁴⁰	tiszteletdíj: – dicséret: ismeretlen szerző: <i>A talány</i> ⁴¹	–
		jutalom: Tóth Lőrinc: <i>Hunyadi László</i>	Nemzeti Színház: 3 (1842. I. 17., II. 16.; 1843. III. 3.) (<i>Két László</i> címmel.) ⁴⁴
1839 szomorújáték	13 ⁴²	tiszteletdíj: Gyurmán Adolf: <i>Negyedik László</i> dicséret: Kuthy Lajos: <i>I. Károly és udvara</i> ⁴³	

³⁴ *Évkönyv* 1837: 86.

³⁵ *Évkönyv* 1837: 87, 143.

³⁶ *Műsorlexikon* 1944: 5.

³⁷ *Évkönyv* 1840: 16.

³⁸ *Évkönyv* 1840: 34, 48.

³⁹ *Műsorlexikon* 1944: 51.

⁴⁰ *Évkönyv* 1840: 58–59.

⁴¹ *Évkönyv* 1840: 77, 91.

⁴² *Évkönyv* 1842: 18.

⁴³ *Évkönyv* 1842: 25, 36.

⁴⁴ *Műsorlexikon* 1944: 37.

A pályadíj odaítélésének éve	Beérkezett művek száma	Elismerést kapó pályaművek	A budai Várszínház-beli vagy Nemzeti Színház-beli előadások száma és időpontja
1840 vígjáték	8 ⁴⁵	<p>jutalom: Szigligeti Ede: <i>Rózsa</i></p> <p>tiszteletdíj: Nagy Ignác: <i>Az életuntak</i></p> <p>dicséret: Gyurmán Adolf: <i>A' szobrász és az epicureus ismeretlen szerző: A' nagybátya' jegyese</i>⁴⁶</p>	Nemzeti Színház: 17 (1840. XI. 30., XII. 6., 11.; 1841. II. 11., III. 18., IX. 23.; 1842. I. 1., X. 5.; 1843. III. 30., VII. 13.; 1844. V. 31.; 1845. IX. 15.; 1846. IV. 22.; 1847. VI. 30.; 1848. VI. 13.; 1858. XI. 29.; 1882. VIII. 30.) ⁴⁷
1841 szomorújáték	9 ⁴⁸	–	
1842 vígjáték	9 ⁴⁹	<p>jutalom: Nagy Ignác: <i>Tisztújítás</i></p> <p>tiszteletdíj: Szigligeti Ede: <i>Kínizsi</i>⁵⁰</p>	Nemzeti Színház: 43 (1843. VIII. 5., 6., 8., 10., 16., 18., 21., 23., 25., 27., 28., 29., IX. 11., X. 1., 10., 15., XI. 10., 30., XII. 5., 14., 21.; 1844. I. 7., II. 4., III. 21., IV. 27., V. 25., VI. 4., VII. 30., IX. 1., 30., XI. 25.; 1845. II. 23., VI. 1., IX. 21.; 1846. III. 22., VIII. 27.; 1847. I. 3., VI. 13., XII. 8.; 1849. II. 26.; 1882. VIII. 27.; 1885. VII. 19., 26.) ⁵¹
			Nemzeti Színház: 2 (1843. I. 6., 31.) ⁵²

⁴⁵ *Évkönyv* 1842: 45–46.

⁴⁶ *Évkönyv* 1842: 75–76, 93.

⁴⁷ *Műsorlexikon* 1944: 33.

⁴⁸ *Évkönyv* 1845: 22.

⁴⁹ *Évkönyv* 1845: 101.

⁵⁰ *Évkönyv* 1845: 101.

⁵¹ *Műsorlexikon* 1944: 43–44.

⁵² *Műsorlexikon* 1944: 42.

A pályadíj odaítélésének éve	Beérkezett művek száma	Elismerést kapó pályaművek	A budai Várszínház-beli vagy Nemzeti Színház-beli előadások száma és időpontja
1843 szomorújáték	13	jutalom: Obernyik Károly: <i>Főúr és pór</i> tiszteletdíj: Szigligeti Ede: <i>Gerő</i> dicséret: Szilágyi István: <i>Zrínyi</i> Madách Imre: <i>Csák végnapjai</i> Jókai Mór: <i>Zsidó fiú</i> ⁵³	Nemzeti Színház: 3 (1844. I. 4., 5., IV. 10.) ⁵⁴
1844 vígjáték	8	jutalom: Szigligeti Ede: <i>Vándor színészek</i> ⁵⁵ tiszteletdíj: ismeretlen szerző: <i>Tárcza</i> ⁵⁶	Nemzeti Színház: 9 (1845. VIII. 16.; 1920. III. 26., 27., 29., IV. 4., 8., 11., 25., V. 9.) ⁵⁷

Mindabból, amit a táblázat kapcsán írtam, a korabeli olvasó – a „jól tájékozott befogadóra” gondolok, aki nem számított az irodalmi élet hangadójának, de figyelt annak minden rezdülésére –⁵⁸ legfeljebb a szakmai érdekek és értékek megóvására való igyekezetet érzékelhette. Nem tudok olyan munkáról, amely az intézmény egykorú hivatalos kiadványaira támaszkodva a korabeli publikum esetleges benyomásainak felfejtésére törekedne, így némi hiánypótlások mellett csak arra mutathatók rá, mi lett volna annak a kanonikus történetnek a váza, amelyet maga az Akadémia szeretett volna megjeleníteni és hátrahagyni a drámai jutalomtétellel kapcsolatban.

⁵³ *Évkönyv* 1846: 17.

⁵⁴ *Műsorlexikon* 1944: 45.

⁵⁵ *Évkönyv* 1846: 71.

⁵⁶ A szerző arra kérte a bírálókat, hogy amennyiben másodrangúnak ítélik művét, nevét ne hozzák nyilvánosságra, és a nevet rejtő borítékot égessék el. *Évkönyv* 1846: 71.

⁵⁷ *Műsorlexikon* 1944: 50.

⁵⁸ Vaderna Gábor nyomán én is úgy gondolom, „ilyen olvasó valószínűleg egyetlenegy sem létezett” (vö. Vaderna 2013: 297), viszont a részletes tájékoztatásokból úgy tűnik, az évkönyvek szerkesztősege mégiscsak bízott a munkájukat értékelni vágyó érdeklődőkben. Például Szűcs Miklós (1820–1886; jogász, publicista) 1840-ben, amikor parvaristaként Pesten tartózkodott, elment az 1840. évi díjkiosztóra, és fel is jegyezte naplójában a nagyjutalmat és a dicséretet kapó művek szerzőjét és címét. Szűcs 1981: 88–89.

A' Magyar Tudós Társaság Évkönyvei című sorozat 1845-ben megjelent kötete a pályatétel lezárásakor nem adott közre összesítést, és azt sem tartotta feladatának, hogy a művek esetleges színpadi életéről vagy a nyomtatott példányok kelendőségéről beszámoljon. Egy olyan narratívába ágyazva hozták nyilvánosságra az eredményeket, amely a pályáztatási folyamat sikerességéről árulkodik, és valamelyest képes érzékeltetni az önállóságra törekvő irodalom szakmai identitását. A különféle elismerést kapó művek címe mellett közölték a pályázatra beérkezett drámák számát, címét és jeligéjét is (szerzői nevet mindig csak azokhoz a műcímekhez rendeltek, amelyek pénzjutalmat nyertek). Ettől a gyakorlattól a tizenkét év alatt egyszer sem tértek el. Vagyis a pályázati eredmények bemutatásakor az anyagi és a szimbolikus javaknak egyaránt fontos szerepet szántak. Úgy tűnik, a „szimbolikus tőkék”⁵⁹ felsorakoztatásával arra törekedtek, hogy a győzelmen túl a részvételt is reflektorfénybe állítsák. Olyan, mintha a tájékoztatás a klasszikus közgazdaságtan modelljét adaptálva írná le a történeteket: ahhoz, hogy a jutalmazás elindulhasson és megfelelően működhessen, szükség volt „termelési tényezőkre”, vállalkozó szellemű emberekre és kezük alól kikerülő művekre. A nemzeti kultúra gyarapítása (a profit-termelés) azoknak köszönhető, akik vállalták a megmérettetést, vagyis művük címének és jeligéjének közzététele egyfajta tiszteletadásként értelmezhető. De a beszámolók súlyozási gyakorlata segíthetett valamelyest az esetleges sikertelenségek elfedésében is. Akár találtak a bírálók pályadíjra érdemes elsőrendű művet, akár nem, annyi felmutatható eredménye mindenképpen volt a pályatételnek, hogy az eredetiség programjának jegyében mozgásba lendítette az irodalmi termelőtevékenységet (a kiválasztott időszakban egyszer sem történt olyan, hogy ne érkezett volna versenymű). Így a beérkezett pályaművek számának, címének és jeligéjének közzététele úgy is értelmezhető, mint a jutalomtétel iránti viszonylag nagyfokú érdeklődés felmutatására szolgáló bizonyíték. Az egykorú érdeklődő-olvasó nem tudott a bírálók bosszankodásairól, a felsorolásokból azt láthatta, hogy az Akadémia valóban országos hatókörű intézménnyé nőtte ki magát, hatékony művelődéspolitikát folytat, képes motiválni, sokakat csábít alkotói vénájuk kipróbálására.

Szintén a pályázati eredmények „szépítését” szolgálhatta annak az előírásnak az állandó elisméltése, hogy jutalmat csak kifogástalanul megírt alkotás kaphat. Azokban az esetekben, amikor volt nyertes mű, ez megemelhette a pályatétel jelentőségét, hiszen nemcsak azzal büszkélkedhettek, hogy eredményes volt a pályáztatás, hanem azzal is, hogy kivételes alkotással gyarapodott a nemzeti kultúra, a magyar irodalmi kánon. Külön hangsúlyozták azokat az értékeket, amelyek alkalmassá tették az egyes műveket a drámai jutalomra. A *Vérnász* értékelésekor például ezt írták:

⁵⁹ Bourdieu 2008: 276–277.

„Minthogy a' *charakterek' változatossága* 's nagyobb részt hű kifejtése; a' külön *indulatok'* való és *érdekes festése*; szerencsés alkotás; hű poétai szellem, melly az egészen előmlik; 's dagály nélküli *szép dictio, tiszta nyelv és verselés*: azt nem csak eddigi eredeti szomorújátékaink közt első helyre érdemesítik, hanem *játékszíni sikert is ígérnek*.”⁶⁰

Ha pedig nem volt díjnyertes mű, akkor azzal, hogy a nem túl biztató adatokat ebbe a narratívába helyezve hozták nyilvánosságra, azt a látszatot keltették, hogy az elhivatottság, az akarat, a lelkesedés megvan a pályázókban, csak szakmailag kell még fejlődniük. Noha nem titkolták, hogy a beküldött művek többsége még az elégséges szintet sem éri el, de mivel az olvasó azt is tudta, hogy az irodalmi elit magas szintű elvárásainak kell megfelelni, és a jutalmat csak elsőrendű mű érdemli meg, nem feltétlenül lehettek tisztában a teljesítmények minőségével. Amikor az 1837. évi pályázatra beküldött műveket értékelték, az évkönyv szerkesztősege úgy nyilatkozott, hogy az egykorú irodalmi viszonyok között már az is figyelemre méltó, ha egy mű tiszteletdíjat kap:

„a' beküldött szomorújátékok közül egy sem találtatott a' nagy jutalomra méltónak; *literaturánk' állásában mindazáltal*, másod karbeliként, tiszteletdíj mellett nyomtatandónak ítéltetett az »*Atyátlan*« című, jó szerkezetet, színi hatást ígérő érdeke 's szép dictiója' tekintetéből”.⁶¹

De az éppen aktuális beszámolókat felhasználták arra is, hogy az előző évi sikertelenségeket tompítsák. Az 1836-os és az 1838-as pályázatok eredménytelenségét (se jutalom-, se tiszteletdíjat nem tudtak kiosztani) például 1840-ben a következőkkel igyekeztek feledtetni:

„Az 1839–40-ki drámai jutalomra 8 vígjáték érkezett be. Ezek belső érték' tekintetében *örvendetes haladást mutatnak*, mint mellyek közül a' jobbakat több színszerűség és az élethezi hívebb közelítés bélyegez, 's a' társalkodási nyelv merevenségéből felolvadása és a' comicai erő' félre ismerhetetlen jelei mellett, valódi, élethű, következetes jelleme ajánlónak. Közülök a' 100 arany jutalom a' »*Rózsa*« címűnek ítéltetett, melly azonfelül hogy ép alapeszméje, jó alkata, sebes, elmés dialógusainál fogva színi hatást ígér, következetes, különféle 's a' kor' és nemzetiség' helyes színezetével ajánlkozó jellemeire nézve a' többiek közt elsőséggel bír. – Ezt követi az »*Életuntak*« című, mint tartalmára gazdag mű 's helyes életnézetekkel és elmés czélatokkal magasabb comicai szellemet tanúsító, 's azért ívétől négy arany tiszteletdíj mellett kinyomatni rendeltetett.”⁶²

⁶⁰ *Évkönyv* 1835: 61. (Kiemelés tőlem – Sz. L.)

⁶¹ *Évkönyv* 1840: 48. (Kiemelés tőlem – Sz. L.)

⁶² *Évkönyv* 1842: 93. (Kiemelés tőlem – Sz. L.)

Vagyis azt jelezték, hogy a drámai pályatételnek nem a futószalagos termelés a célja, az a jó, ha a pályázók tanulnak a korábbi „versenyzők” által elkövetett hibákból, mert lám, a bírálók alig néhány év elteltével máris találtak a versenyművek között jutalom- és tiszteletdíjra érdemes művet is. Ugyanezzel a hivatkozási alappal élnek akkor is, amikor az utolsó díjkiosztásról tájékoztatnak:

„A' folyó évi drámai jutalomtételre a' határnapig nyolcz vígjáték érkezett. Közöttök nem taláztatott egy is, melly belbecs és tartalmasságra nézve a' múlt években kitüntetettekkel mérközhessék, azonban (egyet kivéve) *valamennyi örvendetes bizonyosságát adja annak, hogy íróink a' színműírásban napról napra nagyobb ügyességet nyerne*k, műveik színszerűebbek mint azelőtt, a' cselekvény inkább előlép, a' jellemzés élesebb, a' dialog takarékosabb, 's a' szódagály mind inkább enyészik a' több öntudattal dolgozók' keze alatt.”⁶³

A sorok a meglepedést sugallják, azt sejtetik, hogy a tizenkét éves kifizetési idő pontosan elegendő volt ahhoz, hogy a Magyar Tudós Társaság eleget tegyen vállalt kötelességének: fellendítse a magyar drámai irodalmat, és segítse a színházi kultúrát.

Ugyanakkor a tökéletes vagy a szinte már tökéletes mű utáni vágyódás állandó felemlegetése értelmezhető az irodalom önmeghatározási kísérleteként is. A beküldött művek többségének elutasítása azt jelezheti, hogy az irodalom mint szakma nem gyűjtőedény, amely minden szépírói hajlamait próbálgató embert befogad. Azzal válik önálló diszciplínává, ha szabályokat hoz, és ha elvárásokat állít azok elé, akik szépírók szeretnének lenni. Mindez persze nem jelenthette azt, hogy aki drámai jutalomban részesült, máris megszerezte a szépírói minősítést, de a nívódíj mindenesetre segíthette szakmai előmenetelét és érvényesülését. Ebben a kontextusban az egyes években eredménytelenül zárult pályatétel nem feltétlenül a sikertelenség mutatója volt, inkább annak jele, hogy a szakmai profizmus érdekében komoly szelekció folyik – muszáj kirekeszteni a magasirodalom köreiből a műkedvelőket, mert dicsőség csak akkor szerezhető a magyar irodalomnak, ha értékes művekkel gazdagodik, és nem akkor, ha tömegtermelésé degradálódik.

⁶³ *Évkönyv* 1846: 71. (Kiemelés tőlem – Sz. L.)

A NAGYJUTALOM

A legrangosabb és a legmagasabb anyagi juttatással járó elismerés az akadémiai nagyjuttalom volt. Évente osztották ki, először 1832-ben. Szépirodalmi alkotások és tudományos igényű munkák egyaránt megkaphatták. Az alapszabály szerint a következőképpen:

„1831ben megjelent munkákon elkezdendő 's így azon Irónak, kinek azok között magyar munkája legkitünőbbnek ismertetik a' következő köz ülésben 200 darab arany jutalom járand. De ha valamelyik évben koszorúzásra érdemes munka egy sem találna ki jőni, visszaterjeszthetik a' jutalom olyan elébb megjelentre is, melly a' nyerteshez legközelebb állott.”⁶⁴

Miután egyre nehezebb volt a különböző tudományágak munkáit összehasonlítani, 1845-től kezdve egy adott évben csak azonos diszciplína művei versenghettek. Ötévenként váltakozva tűzték ki a nagyjuttalmat, minden évben más-más tudományterületi bizottság kezében volt a döntés. A nyelv- és széptudomány 1844 után csak 1858-ban került újra sorra.⁶⁵ Az 1858-as nagyjuttalomosztást több mint tízéves szünet előzte meg, valószínűleg emiatt döntöttek úgy, hogy ebben az évben egyszerre több tudományterületen – nyelv- és széptudomány, természettudomány, matematika, törvénytudomány, történettudomány, filozófia – is osztanak nagyjuttalmat. A díjként adományozott kétszáz arany hozzávetőlegesen kilencszáz pengőforintnak felelt meg.⁶⁶ Ez száz pengőforinttal túllépte az Akadémia titoknokának éves juttatását, majdnem kétszerese volt a helybéli rendes tagok évi fizetésének (ötszáz pengőforint), és pontosan háromszorosa a vidéki rendes tagok, a pénztárnok,⁶⁷ valamint az intézmény folyóirata, a *Tudománytár* szerkesztői keresetének.⁶⁸

1844-ig a nagyjuttalmak évi bontását tekintve legtöbbször szépirodalmi alkotás (az útirajzot is beleértve) volt a díjazott, a tizenhárom év alatt nyolcszor.

⁶⁴ *Évkönyv* 1833: 69–70.

⁶⁵ Feketéné 1988: 42.

⁶⁶ Az egykorú pénzváltásra: Szalisznyó 2012: 190–191.

⁶⁷ *Évkönyv* 1833: 122–123.

⁶⁸ *Évkönyv* 1833: 83.

*A nagyjutalom eredményei*⁶⁹

1832

nagyjutalom:

Pázmándi Horvát Endre: Árpád

dicséret:

Nyíry István: Tudományok' öszvesége

Tessedik Ferencz utazása Franciaország déli részeiben

Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde⁷⁰

1833

nagyjutalom:

Kresznerics Ferencz: Magyar szótár, gyökérrenddel és deákozattal

dicséret:

Fáy András: A' Bélteky ház

Kisfaludy Károly' munkáinak 7 kötet

Kölcsey Ferencz' munkái, Iső kötet, Versek

Szilágyi Ferenc: Klio, históriai zsebkönyv, Iső esztendő⁷¹

1834

nagyjutalom:

Kisfaludy Sándor' munkái. III. és IV. kötet. Pesten 1833.

Vörösmarty Mihály' munkái. I. és II. kötet. Pesten 1833.

*dicséret:*Péterfi Károly': Filozofusok' és filozofia' historiaja. Első rész. Marosvásárhelytt. 1833.⁷²

1835

nagyjutalom:

Böloni Farkas Sándor: Utazás Északamerikában, Kolozsvárott, 1834.

dicséret:

Kovács Pál: Thalia 2d. kötet, Pesten, 1834.

Gr. Teleki Ferencz' versei, kiadta Döbrentei Gábor. Budán, 1834.⁷³

1836

nagyjutalom:

Nagy Károly: Arithmetica; számítás különös jegyekkel. Bécs, 1835.

dicséret:

Bajza' versei. Pest, 1835.

Fejér György: Az ember' kiformaltatása esmérő erejére nézve, vagyis közhasznu metaphysica.

Buda, 1835.

Jósika Miklós: Irány és Vázolat. Kolosvár, 1835.⁷⁴

⁶⁹ Az évszámok a díjkiosztás évét jelölik, a nagyjutalom odaítéléséről mindig a megadott dátumhoz képest egy évvel korábban döntöttek. A neveket, a műcímeket, valamint a könyvészeti adatokat úgy tüntetem fel, ahogy az évkönyvekben szerepelnek.

⁷⁰ *Évkönyv* 1833: 126–127.

⁷¹ *Évkönyv* 1835: 60.

⁷² *Évkönyv* 1835: 97.

⁷³ *Évkönyv* 1837: 48.

⁷⁴ *Évkönyv* 1837: 154–155. Ugyanez az évkönyv a 144. oldalon a dicséretre javasolt művek között *Bacsányi' versei'*-t is említi, de a hivatkozott oldalakon a kötet már nem szerepel a dicséretet kapó művek között.

1837

nagyjuttalom:

Kazinczy Ferencz' eredeti poetai munkái. Buda, 1836.

dicséret:

Czuczor' poetai munkái

Fényes Elek: Magyarországnak 's hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai tekintetben. Első kötet

Gaal József: Szirmay Ilona. Két kötet

Gyóry Sándor: Felsőbb analysis' elemei. Első füzet

Jósika Miklós: Abafi 2 köt.

Jósika Miklós: Zólyomi

Kerekes Ferencz: Értekezés és kitérések

Szlemenics Pál: Fenyítő törvényszéki magyar törvény⁷⁵

1838

nagyjuttalom:

Jósika Miklós: Az utolsó Bátor, regény. Három kötet. Pesten, 1837.

dicséret:

Bugát Pál: Chelius' Sebésziségeinek IId. kötete

Bugát Pál, Tschärner' Természettudománya, két kötet

Jósika Miklós: A' könnyelműek, regény két kötetben

Nagy Károly: Számítás közönséges jegyekkel

Vajda Péter: Tárcsai Bende, regény három kötetben⁷⁶

1839

nagyjuttalom:

Balásházy Jánostól: A' Háztartás és mezei Gazdaság' tudománya. Első kötet. Debreczen, 1838.

Vörösmarty Mihály: Marót bán, Szomorujáték 5 felv. Buda, 1838.

dicséret:

Gebhardt Ferenc: Különös orvosi nyaválya- és gyógyítástudomány. Második kötet. Pest. 1838.

Tarczy Lajos: Természettan az alkalmazott mathesissel egyesülve. Második kötet. Veszprém, 1838.⁷⁷

1840

nagyjuttalom:

Fényes Elek: Magyarországnak és hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben, IV. és V. kötet.

kitűnőnek találtattak:

Jósika Miklós: A' csehek Magyarországnak

Szontagh Gusztáv: Propylaeumok a' magyar philosophiához

dicséret:

Csatskó Imre: Bevezetés a' természeti jogba és a' tiszta általános természeti jog

Fogarasi János: A' magyar magánjog Kövy után

Szász Károly: Parthenon

Vajda Péter: Dalhon

⁷⁵ *Évkönyv* 1840: 46–47.⁷⁶ *Évkönyv* 1840: 90.⁷⁷ *Évkönyv* 1842: 34–35.

Névtelen [Báró Lakos János]: A' vándor' szűnőrái [Olasz- és franciaországi emlékeinek naplója]⁷⁸

1841

nagyjuttalom:

Horváth Mihály: Az ipar' és kereskedés' története Magyarországon a' három utolsó század alatt *kitűnőnek találtak:*

Szemere Bertalan: Utazás külföldön; két kötet

Vörösmarty Mihály' újabb munkái; négy kötet

dicséretet kaptak:

Császár Ferencz' Magyar váltó joga és Váltó óvasai

Győry Sándor: A' Felsőbb analysis' elemei, 2-ik füzet

B. Jósika Miklós' Regényei XIII–XV-d. kötet

Kölcsey Ferenc' Minden Munkái, első és más. kötet

Bezerédj Amália: Flóri' könyve és Földesi esték⁷⁹

1842

nagyjuttalom:

Vörösmarty Mihály' újabb Munkái. Négy kötet. Buda, 1840.⁸⁰

1843

nagyjuttalom:

Zsoldos Ignác: A' szolgabírói hivatal 2. kötet. Pápa, 1842.

dicséret:

Berzsenyi Dániel' összes művei

B. Eötvös József: A' Carthausi, 2 kötet

B. Eötvös József, Lukács Móric: Fogházjavítás

Fényes Elek: Magyarország' statisticája 1. kötet

Vállas Antal: Felsőbb egyenletek egy ismeretlennel. 1-ső füzet⁸¹

1844

nagyjuttalom:

Fényes Elek: Magyarország' statisticája. Három kötet. Pest, 1843.

Garay János' Versei. Pest, 1843.

dicséret:

Bugát Pál Természettudományi Szóhalmaza

Csacsko Imre' Büntetőjogi Elmélete, 2. köt.

Császár Ferencz' Váltójoga 2. köt.

Erdélyi János: Nemzeti Iparunk

Fáy András' Összes Szépirodalmi Művei' I. II. kötetei

Jósika Miklós: Zrínyi a' költő, regény négy kötetben

Luczenbacher János: A' szerb zsupánok' pénzéről

Purgstaller József: A' bölcsészet' elemei

Taubner Károly' Mértana, 2 köt.

Udvarhelyi Ignác' Egyházi Jogtana⁸²

⁷⁸ *Évkönyv* 1842: 85–86.

⁷⁹ *Évkönyv* 1845: 20–21.

⁸⁰ *Évkönyv* 1845: 99.

⁸¹ *Évkönyv* 1846: 15–16.

⁸² *Évkönyv* 1846: 69–70.

Noha az irodalmi művek látható abszolút fölénye nem függetleníthető a bírálóbizottságok összetételétől, az eredmény illetően alakulása a modern tudományos irodalom meglehetősen kezdetleges állapotával is indokolható. A 19. század első felében még minden tudományterületen kevés volt az eredeti szakmunka, sokan latinul és németül publikáltak. Nem volt még jól körülhatárolható témaspecifikus tudományos módszertanuk, az országos hatókörű intézmények létrejöttéig – talán az egyetemen oktatók kivételével – nem bírták nagyobb tudományos közösség kontrollját. A szerzők anyagkezelését általában nem a tudományos igényesség motiválta; a természet- és műszaki tudományok területén alig volt még lehetőség kísérletezésre.⁸³ Mindez belátható abból is, hogy 1845-től kezdve, amikor már tudományterületek szerint, vetésforgószerűen működött a jutalmazás, többször nem is tudták kiosztani a nagyjutalmat. 1858-ban például a matematika körében nem osztottak nagyjutalmat.⁸⁴ 1860-ban, amikor a törvénytudomány volt soron, szintén nem adták ki, mert 1854 és 1859 között nem írtak a tudománykörben figyelemre méltó munkát.⁸⁵ A 19. században az akadémikusok szerint a szakmailag leginkább elmaradott tudományterület a filozófia volt. Ezen a területen 1847 és 1904 között hétszer nem tudták odaítélni a nagyjutalmat.⁸⁶

A hat- vagy hétfős döntéshozó testületekben (összetételükben minden évben történt változás) általában az irodalmi élet meghatározó alakjai és az egyes írókkal, írói körökkel szoros kapcsolatot ápoló irodalompártolók voltak túlsúlyban. (Ez a vizsgált időszakban magából az Akadémia összetételéből is adódott, az induló hat osztályból négyben többségében írók voltak a tagok.) Ugyanakkor például 1840-ben Fényes Elek és 1841-ben Horváth Mihály is kiérdemelte a nagyjutalmat az erősen irodalmi kötődésű bírálóktól. Sőt arra is ügyeltek, hogy az intézmény elsődleges feladatának ígért nyelvi programot is népszerűsítsék. Mindjárt a második nagyjutalom kiosztásakor egy nyelvészeti munkának ítélték az elismerést.

Közelíthetünk a szépirodalmi művek fölényéhez az Akadémia jutalmazási rendszere felől is. A szépirodalommal kapcsolatos feladatok ellátására nem jött létre önálló osztály vagy alosztály, azok a Nyelvtudományi Osztály (1858. december 20-ától lett csak Nyelv- és Széptudományi Osztály) tagjainak hatáskörébe kerültek. Ez az osztály csak nyelvészeti munkákra írhatott ki pályakérdést, szépirodalmira nem, tehát a vizsgált időszakban kimondottan szépirodalmi jutalomtétel nem létezett. A többi öt osztálynak (matematika, filozófia, történetírás, törvénytudomány, természettudomány) volt saját jutalomkérdése. A drámai jutalom pedig csak egy nagyon szűk, speciális területet érintett, és miután „rendkívüli” jutalomnak nevezték,⁸⁷ megszüntetése bármikor bekövetkezhetett.

A szépirodalmi díjazottak között a nagy múltú lírairodalom mellett felsorakoznak a vizsgált időszakban „feljövőben lévő”, erősíteni kívánt műfajok is: az

⁸³ Bényei 1998b: 19.

⁸⁴ Feketéné 1988: 43.

⁸⁵ Feketéné 1988: 44.

⁸⁶ Feketéné 1988: 43–56.

⁸⁷ Feketéné 1988: 96.

eposz, a regény, a dráma és az útirajz. Figyelemre méltó, hogy az első hét évben mind a négy műfaj képviselője kapott nagyjutalmat.

Pázmándi Horvát Endre hőskölteménye a második olyan eposz volt, amely a magasirodalom képviselőitől szakmai elismerésben részesült: Vörösmarty Mihály a *Zalán futásáért* 1828-ban Marczibányi-nagyjutalmat kapott.⁸⁸ A Pázmándi-eposz kitüntetését a *Magyar Tudós Társaság Évkönyvei* 1833-as kötetében a következőkkel indokolták:

„Mert az eddig megjelent magyar époszok között, úgy aesthetikai mint leginkább philologiai tekintetben méltó helyet foglal; mind az aesthetikai formákra mind a nyelvvel élésre túlságoktól ment; továbbá az éposz mesézete a magyar hajdan korból lévén véve, egészen a nemzetet érdeklí s annak dicsőségére s ébresztésére szolgál; nyelvünket régi szavak feltámasztása által gazdagítja; végre a Szerző minél nagyobb tökéletességre törekedvén, munkájára gondot és fáradságot huzamosan fordított.”⁸⁹

A tájékoztatás az eposzt nemzetpedagógiai és közösségteremtő célokra alkalmas, az európai kultúrában is elismerésre méltó (a nemzet dicsőségére szolgáló) műfajnak tekinti.⁹⁰ Azt az egykorú irodalomelméleti elgondolást követi és egyszerűsíti némileg le, amely szerint az eposz a műfajok klasszicista rendszerében elfoglalt előkelő helye révén alkalmas lehet annak szimbolizálására, hogy a magyar irodalom fejlődik, kezd felzárkózni a nyugat-európai irodalmakhoz.⁹¹ Érdekes viszont, hogy a szélesebb nyilvánosság előtt kerültek minden olyan kényes kérdést, amely e műfaj kapcsán később érőnek állíthatta volna be a magyar irodalmat. Nem szóltak arról, hogy a műfajok struktúrájában az eposz még csak az 1820-as években kezdett igazán helyet kérni magának, és az irodalmi közvélemény nagyon hosszú ideig várta a beteljesülés pillanatát. Igaz, 1833-ban már nyugodt szívvel beszélhettek egy aktívan jelen lévő műfajról, és annak sem volt már semmi akadály, hogy Pázmándi Horvát *Árpád* című eposzát úgy állítsák be, mint amely több másik mellett reprezentatív darabja a műfajnak, ékes bizonyíték a magyar irodalom igényességre és magas színvonalra való törekvésére.⁹² De mint utalnak is rá, a díj odaítélésekor legalább ennyire fontos volt az is, hogy a szerző az Árpád-féle honfoglalást választotta tárgyának. Miután a magyar irodalomnak nincs ősi vagy középkori epikus hagyománya, az eposzt szemelték ki ideális műfajnak a hagyományteremtésre.⁹³ Vagyis a Magyar Tudós Társaság ennek az elismerésnek az odaítélésekor a magyar irodalmat úgy jeleníthette

⁸⁸ Feketéné 1988: 19.

⁸⁹ *Évkönyv* 1833: 125.

⁹⁰ Az eposzsal kapcsolatos irodalomtörténeti hagyománnyal legalaposabban és legrészletesebben Dávidházi Péter foglalkozott (Dávidházi 2004: 225–528).

⁹¹ Zentai 2000: 275.

⁹² Zentai 2000: 275. A műfaj megkésetttségéhez képest szűk egy évtized alatt több kiemelkedőnek számító eposz is íródott: *Zalán futása*, Czuczor Gergely: *Augsburgi ütközet*, Aranyrákosi Székely Sándor: *A székelyek Erdélyben*.

⁹³ Zentai 2000: 275–276.

meg, hogy az büszkélkedhet egy olyan műfajjal, amely külföldön dicsőséget szerez a magyar nemzetnek, itthon pedig aktív szerepet tölt be a nemzeti múlt megismertetésében.

Igaz, a *Zalán futásával* egy időben íródott, de csak 1831-ben megjelent Pázmándi Horvát-eposz 1832-ben irodalmi körökben már „megkésettnek” számított,⁹⁴ az 1830-as évekbeli pályázati időszakokkal szinte egyidejűleg megjelenő elméleti diskurzusok⁹⁵ az eredeti drámák mellett az eredeti regényt kezdték hiányolni. Ez a hívószó ugyan elég gyorsan célt ért, a magyar regény- és drámairodalom egyre inkább felfutásnak indult, az akadémikusok viszont a nagyjutalom és a dicséret adta kereteken belül nem rögtön, csak fokozatosan emelték piedesztálra e műfajok egyes darabjait. Ahogyan Hites Sándor is megfigyelte Jósika Miklós *Abafi*-ja kapcsán:

„az *Abafi* megjelenésekor a mű korszakosságának képzete az irodalmi intézmények hivatalos elismerésében nem jelentkezett. Az 1836-os évben megjelent művek közül ugyanis 1837-ben Bajza és Toldy Kazinczy-kiadása nyerte el az Akadémia nagyjutalmát.”⁹⁶

Ha viszont alaposabban végignézzük, miként alakult az újabb műfajok körében a dicséret és a nagyjutalom aránya, akkor más értelmezési lehetőség is adódhat. 1832-ben ott van a dicséretet kapó művek között a Tessedik Ferenc dél-franciaországi utazásáról szóló könyv, 1835-ben Bölöni Farkas Sándor nagyjutalmat nyer észak-amerikai utazását megörökítő munkájával. 1840-ben Szemere Bertalan *Utazás külföldön* című könyvét „különösen kitűnőnek” nevezték, s csak azért csúszott le a nagyjutalomról, mert két másik elsőrendű munkával versenyzett, és a bírálók végül úgy döntöttek, 1841-ben csak egynek adnak nagyjutalmat.⁹⁷ Regény kategóriában 1833-ban dicséretet kap Fáy *A Bélteky házért*, 1837-ben Jósika az *Abafiért* és a *Zólyomiért*, Gaál József a *Szirmay Ilonáért*, 1838-ban Jósika Miklós megkapja a nagyjutalmat *Az utolsó Bátor*éért és dicséretet *A' könnyelműekért* (amely eredetileg nagyjutalom-esélyes volt), valamint ugyanebben az évben dicséretben részesítik még Vajda Péter *Tárcsai Bende* című regényét is. Jósika 1840-ben *A csehek Magyarországon*éért, 1841-ben az *Élet és tiündérhon*éért (a Heckenast Gusztáv-féle *Jósika Miklós regényei* című kiadásban ez a 13., 14., 15. kötet), 1844-ben a *Zrínyi Miklós a költő*éért szintén dicséretet kap. Ugyanez az elismerés jár Eötvös Józsefnek 1843-ben *A karthauzi*éért. A drámairodalmat nézve: 1832-ben Vörösmarty dicséretet kap a *Csongor és Tündé*éért (megítéltetése ekkor drámaként történt), 1835-ben Kovács Pál a *Thalia* címmel kiadott színdarabgyűjteményéért, 1839-ben Szigligeti Ede a *Gyászvitéz*éért, és ugyanebben az évben Vörösmarty *Marót bánja* megkapja az akadémiai nagyjutalmat. Ez a ten-

⁹⁴ Zentai 2000: 284; Dávidházi 2004: 362.

⁹⁵ Kölcsey 1826, 1827; Bajza 1833.

⁹⁶ Hites 2005: 149–150.

⁹⁷ *Évkönyv* 1845: 20.

denciaszerű ismétlődés nem lehet véletlen – olyan, mintha a bírálók a kivárársra játszanának, valamiféle biztosítékra, szélesebb választékra várnának. Innen nézve nem biztos, hogy a Kazinczy-kiadás és az *Abafi* 1836-os párharca csak a kor-szakosság képzetének számunkra kissé már furcsa felfogására emlékeztethet. Elhunyt szerzőként Kazinczy mellett Kisfaludy Károly, Kölcsey Ferenc, Berzsenyi Dániel és Teleki Ferenc neve is ott van az elismerést kapók sorában. Igaz, egyedül a Kazinczy-művek gyűjteményes kiadása kap nagyjutalmat, de valószínűleg a másik négy szerző szépírói hagyatékának díjazása sem esetleges. Kazinczy, Kölcsey, Berzsenyi és Kisfaludy Károly esetében mindenképpen úgy tűnik, az utódok a kialakulóban lévő magyar irodalmi kánon talppontjainak kijelölésére törekedtek, amikor a nagy presztízsű akadémiai nagyjutalom fő- és mellékjutalmát az ő műveiknek ajánlották. (Ugyanez a szándék vezérelhette a bírálókat akkor is, amikor 1858-ban Petőfi Sándor összes költeményeit részesítették nagyjutalomban.⁹⁸) Ráadásul az évkönyvekben többször is jelzik, hogy az egyes években több mű is nagyjutalom-esélyesnek számított, nehéz volt meghozni a végső döntést: melyik legyen az az egy, esetleg kettő, amelyiknek odaítélik.⁹⁹ Így elképzelhető, hogy újabb kutatások során, a kis- és nagygyűlések kéziratban lévő jegyzőkönyvei alapján még tovább lehetne árnyalni ezt a problematikát.

A nagyjutalmak még a legismertebb szerzők életrajzában is csak adatként vannak jelen. Van viszont kettő, két egymást követő évben, az 1830-as évek közepén, amelyeknek a kiosztása különleges többletjelentéssel bír. Az egyik az 1834-es, amikor Vörösmarty Mihály és Kisfaludy Sándor között megosztották a nagyjutalmat, a másik pedig az 1835-ös, amikor Bölöni Farkas Sándor művét jutalmazták. Az 1834-es megosztott nagyjutalom esetét az irodalomtörténeti hagyomány

⁹⁸ Feketéné 1988: 42.

⁹⁹ „Az 1839-ki nagy jutalom’ ügyében munkált küldöttség különösen három munkát ítelt kitünőkép megkülönböztetendőnek: a) *Fényes Elek*től: »Magyarországnak és hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapota statistikai és geographiai tekintetben«, IV. és V. kötet. b) B. *Jósika Miklós*tól: »A’ csehek Magyarországnak«, 4. kötetben; és c) *Szontagh Gusztáv*tól: »Propylaeumok a’ magyar philosophiához«; mellyek közül a’ választmány ugyan mindegyiket a’ nagy jutalom’ elnyeréséért méltán versenyezhetőnek nyilatkoztatta: de tekintetbe vevén, hogy az alapszabályok’ értelmében csak két legjelesbnek adathatik jutalom, különösen pedig arra is figyelvén, hogy a’ koszorúzóandó munka egyéb jelességein kívül olyan legyen, melly a’ maga nemében nagy hűzapot pótol, s az illető osztály’ irodalmát tetemesen előmozdítja: a’ 200 arany jutalmat Fényes Elek és Szontagh Gusztáv között, említett munkáikért, felosztatni ajánlta. – Ezen előadásra megjegyeztetvén, hogy az alapszabályok két külön munkának külön járandó nagy jutalomról szólnak ugyan, de eddig a’ pénztár’ állapotja miatt csak egy adathatván, ennek felosztása minden esetre igazgatóság’ hozzá járultával eshetik meg; azon kérdés: felosztassék-e a’ jelen esetben a’ jutalom vagy ne, titkos szavazás alá került, melly szerint 18 voks 16nak ellenében a’ fel nem osztás mellett nyilatkozván, újabb szavazásban a’ többség *Fényes Elek*nek ítélte oda a’ nagy jutalmat; két vetélytársa mint kitünő jelességük’ emeltettek ki.” Vö. *Évkönyv* 1842: 85. (Kiemelések az eredetiben.)

„A’ múlt 1843. évi irodalom olly örvendetes haladást mutatott, hogy minden osztály találna néhány kitünő, többen pedig jutalmat is érdemlő munkát: mi által a’ nehézség: olly különmemű munkák közül, mellyek’ mindenike kitüntetését igényel, a’ mindnyáját felülhaladót kiemelni, *máskornál súlyosabban állt elő*. A’ jutalom’ felosztásához volt tehát kénytelen az academia folyamodni, s abban kettőt t. i. egy tudományos és egy szépművet koszorúzni meg.” Vö. *Évkönyv* 1846: 69. (Kiemelés tőlem – Sz. L.)

nemzedékváltásként kezeli. Az irodalom feltörekvő és már vezető pozíciókat elfoglaló fiatal elitje még nem tudja elérni azt, hogy Vörösmarty egymaga kapja meg a nagyjutalmat, de azt már ki tudják harcolni, hogy az idő tekintélyek favoritja, Kisfaludy Sándor mellé emelkedjen a neve.

Bölni nagyjutalma esetében valószínűleg nemcsak az az érdekes, hogy egy viszonylag újonnan meghonosodott prózai műfaj kerül reflektorfénybe, hanem az is, hogy a Magyar Tudós Társaság teljes intézményi tekintélyével odaáll a polgári törekvések kontextusában olvasott, erősen politikai irányultságú mű mögé (1835 szeptemberében a könyv tiltólistára került). Ez a gesztus nagyon világosan megmutatja az Akadémia szellemi irányultságát, elkötelezettségét a reformeszmék és a liberalizmus mellett.

Az egykorú olvasók természetesen nem kaptak az akadémiai nagyjutalomról efféle összesítést, így aligha vélték felfedezni valamiféle sajátos mintázatot az egymást követő évek eredményeiben. Azzal viszont szembesítették őket az évkönyvekben, hogy a bírálók a nagyjutalom mellett dicséreteket is osztanak. A tájékozott olvasó azt láthatta, hogy a jelesebb munkák között egyre több a regény és a dráma. Vörösmarty Mihály *Marót bán* című szomorújátéka megjutalmazásának indoklásakor rá is mutatnak a drámai irodalom műfaji csonkaságára: „lassan haladó drámai literatúránk’ mezején, eredetiség, költői érdemei, nyelv- és formabeli tökélyeivel a’ jelesebb művek sorába szállíttatni méltó”.¹⁰⁰ Ennek a műnek az elismerését már a kortársak számára is két dolog tehette különösen érdekessé. Egyfelől tisztában lehettek azzal, hogy a drámák jutalmazására az Akadémia egy külön rendszert működtet, tehát amikor drámai mű kap kitüntető dicséretet, és a drámai művek közül Vörösmarty *Marót bánja* elsőként nagyjutalmat, az világosan mutatja az Akadémia elzántságát a drámai irodalom és a színjátszás fellendítésére. Másfelől valószínűleg az sem véletlen, hogy közvetlenül a Pesti Magyar Színház megnyitása (1837) utáni évben (az odaítélés 1838-ban, a díjkiosztó 1839-ben volt) irányította az Akadémia a nagyjutalommal a figyelmet a dráma irányába.

* * *

A szimbolikus javadalmozás, a dicséretosztás életközeli teszi az irodalom belső folyamatait a mindenkori megfigyelő számára. Mindkét jutalomtípus eredménylistája egy dinamikusan fejlődő, a szakmai és nemzeti elvárásokra fogékony és azonnal reagáló művészetet állít elénk. A drámai jutalom kapcsán az Akadémia kommunikációja nyilvánvalóvá tette, milyen döntések segítik a szakmai önállóságot, milyen fajta önkorlátozásra van szükség ahhoz, hogy hivatásodásról lehessen beszélni. A nagyjutalommal pedig arra mutathattak rá, hogy mire képesek a már többségében „felfedezett”, szakmai és olvasói körökben egyaránt ismert és elismert irodalmi elit tagjai. A drámai pályatétel révén a dilettantizmus és a profizmus között kibukó feszültség még inkább tudatosulhatott azáltal, hogy az iro-

¹⁰⁰ *Évkönyv* 1842: 34.

dalom jeles alakjai vagy a gyorsan azzá váló szerzők a nagyjutalom-osztás keretein belül sikert sikerre halmoztak.

Az irodalmi élet működésének bonyolult szövedékébe láthattak bele az olvasók, és valószínűleg megértették a bírálók szigorát. Azt, hogy az Akadémia által az irodalmi életben előidézett rezdülésekre a közönség valamennyire érzékeny volt, tehát az intézmény valóban tudott hathatós lépéseket tenni az irodalom elismeretetésének érdekében, talán a leginkább a Kisfaludy Társaság szépirodalmi pályatételeinek életre hívása, valamint az ottani díjkiosztókról közölt tájékoztatások mutatják. A többségében akadémikusok által alapított Kisfaludy Társaság szintén arra törekedett, hogy a közönséget az irodalmi események részesévé és döntéseinek állandó szemtanújává tegye. A Magyar Tudós Társasághoz hasonlóan bevezették a többfokozatú díjazást, *A Kisfaludy-Társaság Évlapjaiban* pedig közzétették az egyes pályatételekre beérkezett művek számát, címét és jeligéjét. A szemléletformálás különböző módozatainak átörökítése azt sejteti, hogy a pályázatok elbírálásáért mindkét intézményben felelős tagok jónak látták a Magyar Tudós Társaság propagandisztikus eljárását, úgy vélték, az irodalom létmódjának biztosítása, a róla kialakított kép azon is múlik, hogy a hivatalos közlemények milyen narratívába ágyazva hozzák nyilvánosságra a jutalomtételek eredményeit.

FORRÁSOK

- A' Magyar Tudós Társaság alaprajza és rendszabásai* 1831: *A' Magyar Tudós Társaság alaprajza és rendszabásai*. Nyomt. Petrózai Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál, Pesten.
- Bajza József 1833: A' román-költésről. Töredékek. *Kritikai Lapok* (III. füzet) 3–64.
- Évkönyv* 1833: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei. Első kötet. 1831–1832*. Pest.
- Évkönyv* 1835: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei. Második kötet. 1832–1834*. Magyar Királyi Egyetem Nyomtatása, Budán.
- Évkönyv* 1837: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei. Harmadik kötet. 1834–1836*. Schedel Ferencz' ügyelése alatt. A' Magyar Királyi Egyetem' Betüivel, Budán.
- Évkönyv* 1840: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei. Negyedik kötet. 1836–1838*. Schedel Ferencz' ügyelése alatt. A' Magyar Kir. Egyetem' Betüivel, Budán.
- Évkönyv* 1842: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei. Ötödik kötet. 1838–1840*. Schedel Ferencz' ügyelése alatt. A' Magyar Királyi Egyetem' Betüivel, Budán.
- Évkönyv* 1845: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei. Hatodik kötet. 1840–1842*. Schedel Ferencz' ügyelése alatt. A' Magyar Királyi Egyetem' Betüivel, Budán.
- Évkönyv* 1846: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei. Hetedik kötet. 1842–1844*. Schedel Ferencz' ügyelése alatt. A' Magyar Királyi Egyetem' Betüivel, Budán.
- Kölcsey Ferenc 1826: Egész nemzeteknek... [Nemzeti hagyományok.] *Élet és Literatura* (I. kötet. 1. rész. VII. közlemény) 15–59.
- Kölcsey Ferenc 1827: Játékszín. *Muzáron*. (Új folyam 1.) 345–362.
- Kölcsey Ferenc 1960: *Összes művei. I.* (Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Szauder Józsefné – Szauder József.) Szépirodalmi Kiadó, Budapest.

- Kölcsey Ferenc 2005: *Levezés. I. köt. 1808–1818.* (Sajtó alá rendezte: Szabó G. Zoltán.) Universitas Kiadó, Budapest.
- Műsorlexikon* 1944: *A Nemzeti Színház műsorlexikona.* (Összeáll.: Hajdu Algernon László, előszót írta: Haraszti Emil.) Budapest.
- Szűcs Miklós 1981: *Szűcs Miklós naplója 1839–1849.* (Sajtó alá rendezte és a tanulmányt írta: Kilián István.) Miskolci Városi Könyvtár – Herman Ottó Múzeum, Miskolc.
- Vörösmarty Mihály 1977: *Összes Művei. XVI. Akadémiai és Kisfaludy-Társasági iratok.* (Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Gergely Pál.) Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Vörösmarty Mihály 1989: *Összes Művei. IX. Drámák IV.* (Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Fehér Géza – Staud Géza – Taxner-Tóth Ernő.) Akadémiai Kiadó, Budapest.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Bényei Miklós 1998a: A Magyar Tudós Társaság ügye a reformkori országgyűléseken. In: Uő.: *A nemzeti és polgári kultúra felé. Tanulmányok a reformkori magyar művelődés történetéből.* Csokonai Kiadó, Debrecen, 41–78.
- Bényei Miklós 1998b: Műveltségi viszonyok a reformkor kezdetén. In: Uő.: *A nemzeti és polgári kultúra felé. Tanulmányok a reformkori magyar művelődés történetéből.* Csokonai Kiadó, Debrecen, 7–28.
- Bourdieu, Pierre 2008: A szimbolikus tőke. In: Uő.: *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése.* (Ford. Ádám Péter – Ferge Zsuzsa – Léderer Pál.) General Press Kiadó, Budapest, 272–287.
- Dávidházi Péter 2004: *Egy nemzeti tudomány születése. Toldy Ferenc és a magyar irodalomtörténet.* Akadémiai Kiadó – Universitas Kiadó, Budapest.
- Fekete Gézáné 1988: *Az Akadémia 1831–1858 között alapított jutalomtétellei és előzményei.* MTA Könyvtára, Budapest.
- Fekete Gézáné 2000: *A Magyar Tudományos Akadémia jutalomdíjai 1859–1900.* Argumentum Kiadó, Budapest.
- Hites Sándor 2005: Magyarország 1836-ban. A nemzeti regénytörténet kitalálása. *Irodalomtörténeti Közlemények* (109.) 2–3. 139–178.
- Horváth Adél 2013: *A pest-budai zenés színház forrásai. A Várszínház és a Pesti Magyar Színház előadásai 1833–1840 között.* (Szakdolgozat) Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest.
- Kálmán C. György 1984: Az Akadémia irodalmi pályázatairól (1857–1867). *Irodalomtörténeti Közlemények* (88.) 4. 440–456.
- Kéky Lajos 1936a: *A Kisfaludy-Társaság története (1836–1936).* Franklin-Társulat, Budapest.
- Kéky Lajos 1936b: *A százéves Kisfaludy-Társaság (1836–1936).* Franklin-Társulat, Budapest.
- Korompay H. János 1998: *A „jellemzetes” irodalom jegyében. Az 1840-es évek irodalomkritikai gondolkodása.* Universitas Kiadó, Budapest.

- Pach Zsigmond Pál (szerk.) 1975: *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825–1975*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szajbély Mihály 2005: *A nemzeti narratíva szerepe a magyar irodalmi kánon alakulásában Világos után*. Universitas Kiadó, Budapest.
- Szalisznyó Lilla 2012: Pennával teremtett egzisztencia (Vörösmarty Mihály és Bajza József megélhetési viszonyai 1837–1843 között). *Irodalomtörténeti Közlemények* (116.) 2. 189–209.
- Szinnyei József 1896: *Magyar írók élete és munkái. IV*. Kiadja Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest.
- T. Szabó Levente 2008: A modern irodalmár hivatás kialakulásának társadalomtörténete. Módszertani vázlat a társadalom- és irodalomtörténet kapcsolatának új irányához. In: Uő.: *A tér képei: tér, irodalom, társadalom*. Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 197–227.
- Vaderna Gábor 2013: *Élet és irodalom. Az irodalom társadalmi használata gróf Dessewffy József életművében*. Ráció Kiadó, Budapest.
- Zentai Mária 1999: Műfaj és nemzetpedagógia. In: Kukovecz György (szerk.): *A modern politikai gondolkodás kezdetei. Eszmék és folyamatok*. JATEPress, Szeged, 193–198.
- Zentai Mária 2000: Utószó. In: Uő. (vál.): *„A bajnok ébred” – hősköltemények*. Unikornis Kiadó, Budapest, 275–288.